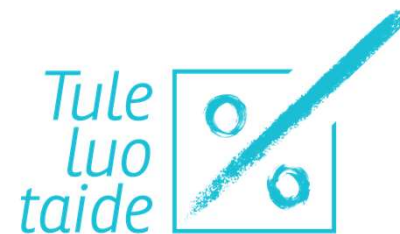

***Jokaisella on oikeus
taiteeseen ja kulttuuriin
ja niiden hyvää tekeviin
vaikutuksiin***

Pirkanmaa **2021**

Kulttuurihyvinvointi poikkileikkaavana kokonaisuutena.

Kulttuurisote -hankkeen Pirkanmaan loppuraportin koonti

Projektipäällikkö Kirsi Siltanen, Pirkanmaa 2021

Suomen paras

11.12.2018

1

www.pirkanmaa2021.fi

www.pirkanmaa2021.fi

[@pirkanmaa2021](https://twitter.com/pirkanmaa2021)

Pirkanmaa **2021**

Sisällys

- I. [Johdanto](#)
- II. [Ehdotus työnjaoksi ja Pirkanmaan tiekartta](#)
- III. [Velvoitteet ja perustelut](#)
- IV. [Nykytila ja palveluiden tarve](#)
- V. [Kyvykkyydet tiekartan pohjana](#)
- VI. [Tavoitteiden reunaehdot ja taustat](#)

Pirkanmaa **2021**

I Johdanto

Suomen paras

11.12.2018

3

www.pirkanmaa2021.fi

www.pirkanmaa2021.fi
@pirkanmaa2021

Pirkanmaa on Suomessa kulttuurihyvinvoinnin edelläkävijä. Suomi taas on Euroopassa yksi kulttuurihyvinvoinnin edelläkävijämaista. Pirkanmaan voi siksi sanoa todellakin olevan jos ei Euroopan kiinnostaviin, niin ainakin yksi Euroopan kiinnostavimmista kulttuurihyvinvoinnin alueellisista ekosysteemeistä.

Suomen ensimmäinen alueellinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma, kuntien, erityisesti Tampereen kaupungin vahva panostus kulttuurin saavutettavuuteen ja kulttuurihyvinvointipalveluihin, sairaanhoitopiirin aktiivisuus sekä ns. vapaan kentän toimijoiden vahva erikoistuminen osallistavaan taiteeseen tekee Pirkanmaasta erityisen. Täällä on osaamista, rakenteita ja verkostoja, ja ne konkretisoituvat teoiksi, jotka näkyvät tavallisten pirkanmaalaisten elämässä.

Kulttuurihyvinvointi ei ole vain hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä, eikä vain sosiaali- ja terveyspalveluissa käytetty menetelmä. Se on rakenteellista sosiaalityötä, eriarvoisuuden vähentämistä, organisaation kilpailukykytekijä, henkilöstön työhyvinvointi- ja sitouttamistekijä sekä organisaation muutosvoima, muiden muassa.

Kulttuurihyvinvointi haastaa Pirkanmaan maakunnan kyvykkyyden koordinoita verkostoihin nojaavaa poikkileikkaavaa kokonaisuutta, tukea kehittyvää markkinaa ja vahvistaa paikallisten vahvuuksien leviämistä alueelliseksi. Maakunta voi vahvistaa ja vakiinnuttaa kulttuurin osuutta erityisesti sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakkaiden hyvinvoinnissa - tai heikentää sitä.

Tämä raportti antaa tiekartan kulttuurihyvinvoinnin mahdollistamiseen ja kehittymiseen pirkanmaalaisten hyväksi.

Tampereella 26.11.2018

Kirsi Siltanen
Projektipäällikkö
Kulttuurisote

Suomen paras

www.pirkanmaa2021.fi
@pirkanmaa2021

Pirkanmaa **2021**

Pirkanmaalla on osaamista, verkostoja ja toimintamalleja enemmän ja paremmin kuin missään muualla Suomessa.

Maakunta voi vahvistaa ja vakiinnuttaa kulttuurin osuutta erityisesti sosiaali- ja terveystalvelujen asiakkaiden hyvinvoinnissa - tai heikentää sitä.

Suomen paras

11.12.2018

5

www.pirkanmaa2021.fi

www.pirkanmaa2021.fi

[@pirkanmaa2021](https://twitter.com/pirkanmaa2021)

Kulttuurisote

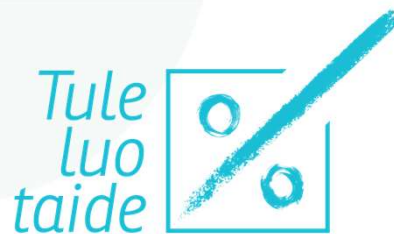
**kuuden maakunnan
kumppanuushanke
mallintaa miten taide- ja
kulttuurilähtöiset
hyvinvointipalvelut otetaan mukaan
sosiaali- ja terveyspalvelujen
järjestämiseen**

4-11/2018

Työryhmänä Pirkanmaan Taiteen %-periaatteen kärkihankkeet,
Pirkanmaan Kultu-ryhmä, Kulttuurisoten 6 maakuntaa
Yhdyspintana Kuntien kulttuurivastaavat, Pirkanmaan
kulttuurivoorumi, Hyte

Tieto- ja osaamisresurssina Taiken kärkihankkeet ja asiantuntijat,
maakuntamuseo, Kuntaliitto, OKM

Suomen paras

*Pirkanmaalla luodaan hankkeen puitteissa
toteuttamiskelpoinen tiekartta siihen, miten
kulttuurihyvinvoinnin työnjako toteutuu eri
yhdyspinnoilla*

- Kulttuurihyvinvoinnin nykyisen palvelutarjonnan ja rahoituksen kartoittaminen Pirkanmaan kunnissa
- Kulttuurihyvinvointia tukevien käytäntöjen ja rakenteiden mallintaminen yhdyspinnoilla
- Kulttuurihyvinvoinnin kirjaaminen maakunnan keskeisiin asiakirjoihin ja suunnitelmiin ja sopimuksiin

11.12.2018

www.pirkanmaa2021.fi
@pirkanmaa2021

Pirkanmaa **2021**

II Ehdotus työnjaoksi ja Pirkanmaan tiekartta

Suomen paras

11.12.2018

7

www.pirkanmaa2021.fi

www.pirkanmaa2021.fi
@pirkanmaa2021

Työnjako yksilön saamassa palvelussa

Pirkanmaa 2021

Arjen kulttuuri

lukeminen, musiikin kuuntelu, ruokakulttuuri, saunominen, juhlapäivät, elokuvat, TV, pelit, retket, kodinomaisuus

Oma ilmaisu

piirtäminen, maalaaminen, soittaminen, kädentaidot, näytteleminen ym. omaehtoisesti tai ryhmässä ohjattuna

Taiteen kokeminen

museo- ja näyttelyvierailut, teatteriesitykset, konsertit, taide osana rakentamista ja viihtyisiä ympäristöjä

Kulttuurihyvinvointipalvelut

sosiaalinen sirkus, hoivamusikko palvelutalossa, tanssikummi kotihoidossa, kirjoittajaryhmä syrjäytyneille nuorille

Yhteisöllinen/osallistava taidetoiminta, yhteisötaide
osallistava teatteriesitys, yhteisötaiteelliset projektit

Taideterapiat

musiikki-, tanssiliike-, kuvataideterapia

Työntekijät, omaiset,
asiakas itse, vapaaehtoiset

Asiakas itse, taiteen ja kulttuurin
ammattilaiset, taidepedagogit,
vertaisohjaus

Taiteen ja kulttuurin
ammattilaiset (ja harrastajat)

Taiteen ja kulttuurin
ammattilaiset, asiakas itse,
taidepedagogit,
moniammatilliset työparit
(taide ja sosiaalityö, hoitotyö,
kasvatus/opetus)

Koulutetut taideterapeutit

hyvä ja mielekäs arki

saavutettavat
kulttuuripalvelut,
kulttuuriset oikeudet,
elämykset, kokemukset

tavoitteelliset hyvinvointia
lisäävät palvelut, joissa myös
osaamisen siirtymistä ja
kehittymistä,
toimijuus, osallisuus

taiteelliset tavoitteet ja/tai
hyvinvointitavoitteet, toimijuus,
osallisuus, näkyväksi tuleminen

fyysisten, psyykkisten ja
sosiaalisten ongelmien hoito ja
kuntoutus

Suomen paras

www.pirkanmaa2021.fi

[@pirkanmaa2021](https://twitter.com/pirkanmaa2021)

Ehdotus työnjaoksi kunnan ja maakunnan yhdyspinnoilla

Saavutettavat kulttuuripalvelut	Kohdennetut kulttuuripalvelut	Sote-palvelun osana tarjottavat kulttuuripalvelut
- Yleistä, fyysisesti, sosiaalisesti, taloudellisesti, viestinnällisesti saavutettavaa kulttuuripalvelua - Kulttuuriset oikeudet ja osallisuus edellä	- kohderyhmälle räätälöityä ja/tai luokse vietyä - Osallisuus ja kulttuuriset oikeudet edellä	- Erityistarpeisiin räätälöityä - Sosiaali- ja terveystalouden tavoitteet edellä
<i>Esim. kirjastot • museot, galleriat • konsertit ja tapahtumat • julkinen taide • kansalaisopistojen kurssit • järjestöjen harrastusryhmät • kulttuurikeskukset • seurakuntien musiikkitapahtumat</i>	<i>Esim. museoiden muistelulaukut ikääntyville • Kehitysvammaisten taideryhmät • vapaaehtoisten kulttuuritoiminta asumispalveluissa • Taide sote-tiloissa</i>	<i>Esim. Perhesirkus nepsy-lasten perheille (kulttuurilähete) • Nuorten mielenterveyskuntoutujien yhteisöllinen taideryhmä • Sairaalaklovnit • hoitotyön kulttuuriset menetelmät</i>
Päävastuu kunnilla, maakunta myötävaikuttaa: - Alueellinen hyvinvointikertomus ja kulttuurihyvinvointisuunnitelma - Verkostot ja foorumit - Kuntia tukevat kulttuurihyvinvoinnin koordinaattorit maakunnan järjestäjäorganisaatioon (hyte) - Kulttuurin palvelutarjottimet 1) asiakas- ja palveluohjaukseen 2) so- ja te-palveluille	Maakunnan ja kunnan yhteiset alustat ja rahoitusmallit: - Maakunnan, kunnan ja muiden toimijoiden jaettu vastuu - Yhteiset alustat, mm. lähitorit, hyvinvointikeskukset, perhekeskukset (Yhteis-)rahoitusmallit mm. esiintyjät, kulttuurilähete, Kaiku-kortti - Vapaaehtoistyön konseptointi	Maakunta tekee, kehittää ja tukee: - Kulttuuristen menetelmien koulutukset ja osaajaverkostot sote-toimijoille - Kulttuurivastuuhenkilömalli, osatyökyky malli - Hankkeiden tuki ja yhteistyö - Kulttuurin palvelutuottajat asiakassetelin ja henkilökohtaisen budjetin tuottajiksi - Kulttuurihyvinvointipalvelujen tuotanto- ja hankintamallit - Sisällyttäminen tki-toimintaan

Pirkanmaa 2021

Kulttuurihyvinvoinnin tiekartta

1. **Maakunta järjestäjänä varmistaa, että kulttuurihyvinvointipalvelujen hankinta ja käyttö on mahdollista läpi palvelurakenteen**
 - Kirjaukset, jotka mahdollistavat kulttuurihyvinvointipalvelujen hankinnan maakunnan palvelurakenteessa
 - Palvelujen synnyn tukeminen
 - Kulttuurihyvinvoinnin palveluiden hankintamalli ja -periaatteet
 - Tilojen taiteen ja tekijänoikeusmaksujen sopiminen
 - Tilojen rakentamisen %-periaate
2. **Maakunta järjestäjänä edellyttää ja valvoo kulttuuristen oikeuksien toteutumista osana pitkäkestoista ympärivuorokautista hoivaa ja hoitoa**
 - Kulttuuri osaksi palvelukuvausta: pitkäkestoiset (>1kk) ympärivuorokautiset hoidon ja hoivan palvelut
 - Asiakastietomalli, joka huomioi kulttuuriin ja muihin kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin liittyvät tarpeet ja voimavarat
 - Kulttuurin kirjaus asiakastiedoissa
 - Kulttuuristen oikeuksien toteutumisen valvonta, esim. kulttuurisuunnitelma em. palveluita tuottavissa yksikössä
3. **Maakunta järjestäjänä tukee kuntia ja muita yhdyspintatoimijoita a) vahvistamaan omaa kulttuurihyvinvointitoimintaansa ja b) tuottamaan laadukasta palvelua sovitulla yhdyspinnoilla sekä c) mahdollistaa nykyisten yhteistyökäytäntöjen jatkumisen.**
 - Kulttuurihyvinvoinnin koordinaattori osaksi järjestäjän hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaatiota
 - Kuntien kanssa tehtävän kehittämisen suuntaaminen matalan kynnyksen ohjaukseen ja lähipalveluihin
 - Palvelutarjottimen kokoaminen a) yksilöille ja b) palveluille yhdessä kuntien ja muiden palvelutuottajien kanssa sekä palveluohjauksen perehdytys
 - Kuntien ja muiden yhdyspintatoimijoiden nykyisten palvelujen jatkuvuuden tukeminen
4. **Maakunta järjestäjänä ja tuottajana sisällyttää taiteen ja kulttuurin osaksi toimintansa strategista kehittämistä**
 - Kirjaukset ja tavoitteet, jotka mahdollistavat ja vahvistavat taiteen ja kulttuurin aseman osana kaikkea toiminnan kehittämistä
 - Kulttuurimyönteisyys osana johtamiskulttuuria, rakenteita ja rahoitusta
 - Kulttuurihyvinvointi osana henkilöstön aloitteellisuutta, osaamista ja asiakaskokemuksen luomista tukevaa toimintaa
 - Kulttuuri työnkuvissa, esim. kulttuurivastaavat, osajaverkosto-malli, osatyökykymalli, organisaatiotaiteilija
 - Viestintä ja brändityö hyödyntävät kulttuurin luonnetta näkyvyyttä

Pirkanmaa **2021**

III Velvoitteet ja perustelut

Suomen paras

11.12.2018

11

www.pirkanmaa2021.fi

www.pirkanmaa2021.fi
@pirkanmaa2021

Kulttuuriset oikeudet perustuslaissa ja ihmisoikeussopimuksissa

Kulttuuri perusoikeutena velvoittaa maakuntaa huolehtimaan osaltaan kulttuuristen oikeuksien toteutumisesta, kuten muistakin perusoikeuksista omien palvelujensa piirissä. Käytännössä tämä tarkoittaa ympärivuorokautisen hoivan ja hoidon piirissä olevia henkilöitä, joiden mahdollisuus osallistua avoimiin, esim. kunnan järjestämiin kulttuuripalveluihin on rajallinen.

Oikeus osallistua taiteisiin ja kulttuuriin, kehittää itseään ja yhteisöään niiden avulla sekä mahdollisuus ilmaista itseään vapaasti ovat YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa, useissa Suomea sitovissa ihmisoikeussopimuksissa ja Suomen perustuslaissa turvattuja ihmisen kulttuurisia perusoikeuksia. Kulttuurisen yhdenvertaisuuden toteutuminen mahdollistaa kulttuurisen pääoman karttumisen osaksi jokaisen yksilön kyvykkyyttä tehdä valintoja ja toimia

aktiivisesti omassa elämässään tavoilla, jotka synnyttävät hyvinvointia ja mielekästä elämää.

Kulttuuristen oikeuksien turvaaminen on tässä merkityksessä olennainen osa perustuslaissa jokaiselle turvattua oikeutta kehittää itseään samoin kuin YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa ja vammaissopimuksessa säädettyä lasten ja vammaisten henkilöiden oikeutta osallistua kulttuurielämään. Näiden Suomea sitovien perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden turvaaminen on keskeisesti kuntien ja vastaisuudessa myös maakuntien tehtävänä.”

[Kulttuuristen oikeuksien toteuttaminen osaksi sote-palveluja](#). Arts Equal Policy Brief 1/2016

Pirkanmaa 2021

Pirkanmaa **2021**

Maakuntalaki velvoittaa kulttuurin koordinaatioon

Maakuntaki määrittelee maakunnalle kulttuuria koskevan kehittämisen koordinaatiovelvoitteen. Se koskee kulttuuria elinkeinoalana, mm. luovia aloja ja kulttuurimatkailua. Lisäksi kulttuuri on mukana kulttuuriympäristöjen, identiteetin sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävissä. Kulttuurihyvinvointi liittyy ensisijaisesti viimeksi mainittuun, mutta kytkeytyy muihin kulttuuritehtäviin.

MAAKUNNAN TEHTÄVÄT §6

9) aluekehittämismääräyksen tehtävät, alueen, sen elinkeinoelämän ja innovaatioympäristöjen

kehittäminen ja rahoittaminen, näihin liittyvä koulutus ja osaamisen kehittäminen, kulttuurin edistäminen, yritys-, työ- ja elinkeinopalvelujen järjestäminen sekä kotoutumisen edistäminen

13) luonnon monimuotoisuuden suojelun edistäminen

ja kulttuuriympäristön hoito

18) kulttuuria koskevien suunnitelmien ja kehittämistoimenpiteiden yhteensovittaminen osana maakuntastrategian ja -ohjelman sekä maakuntakaavoituksen toteuttamista

2) hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen

17) maakunnallisen identiteetin edistäminen alueella yhteistyössä alueen muiden toimijoiden kanssa

Pirkanmaa 2021

Kuntien kulttuuritoimintalaki (voimaan 1.1.2019)

Kunnilla on lakisääteinen velvoite järjestää kulttuuritoimintaa. Kunnille tulee uudistetun lain myötä ohje suunnata toimintaansa myös taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksiin sekä yhteistyöhön sosiaali- ja terveyspalveluiden kanssa. Kulttuuritoimintalaki ei kuitenkaan ole velvoittava, vaan toimintaa järjestettävä ”olosuhteet ja voimavarat sekä eri väestöryhmien tarpeet” huomioiden. Lain tavoitteita vahvistaa kulttuurin TEA-viisarin käyttöönotto 2019.

3§ Kunnan tehtävänä on järjestää kulttuuritoimintaa. Tämän tehtävän toteuttamiseksi kunnan tulee:

- 1) edistää kulttuurin ja taiteen yhdenvertaista saatavuutta ja monipuolista käyttöä;
- 2) luoda edellytyksiä taiteelliselle työlle ja toiminnalle;
- 3) edistää kulttuurin ja taiteen harrastamista sekä niihin liittyvää kansalaistoimintaa;
- 4) tarjota mahdollisuuksia kulttuurin ja taiteen eri muotojen ja alojen tavoitteelliseen taide- ja kulttuurikasvatukseen;
- 5 edistää kulttuuriperinnön ylläpitämistä ja käyttöä sekä

paikallista identiteettiä tukevaa ja kehittävää toimintaa;

6) edistää kulttuuria ja taidetta osana asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä paikallista ja alueellista elinvoimaa;

7) edistää kulttuurista vuorovaikutusta ja kansainvälistä toimintaa ja toteuttaa muita kulttuuriin ja taiteeseen liittyviä toimia.

Kunnan tulee 1 momentin mukaisia tehtäviä ja niihin liittyviä palveluita järjestäessään ottaa huomioon paikalliset olosuhteet ja voimavarat sekä eri väestöryhmien tarpeet.

Kunta voi järjestää kulttuuritoiminnan itse taikka

yhteistyössä toisten kuntien kanssa tai

muulla tavoin. Kuntien kulttuuritoiminnan järjestämisessä tulee olla riittävää ja monipuolista asiantuntijaosaamista.

[Hallituksen esitys kuntien kulttuuritoimintalaiksi 18.10.2018](#)

Suomen paras

11.12.2018

14

www.pirkanmaa2021.fi

www.pirkanmaa2021.fi

[@pirkanmaa2021](https://twitter.com/pirkanmaa2021)

Pirkanmaa 2021

Sosiaali- ja terveystalveluiden yleis- ja erityislait

Kulttuuri ja taide ovat osa normaalia elämää, ja sellaisena myös osa hoivaa ja hoitoa. Lait mahdollistavat myös taiteen ja kulttuurin hankkimisen sosiaali- ja terveystalveluna. On lain tulkitsijasta kiinni, miten taide ja kulttuuri sijoittuvat talvelun sisään. "Sosiaalitalveluja säätelevien lakien näkökulmasta tarkasteluna taide sekä luonto- tai eläinlähäinen toiminta voidaan ajatella osaksi:

Sosiaalihoitolain 17 §:n mukaista sosiaalista kuntoutusta

- esimerkiksi ryhmämuotoinen työpajatoiminta
- yksilölle tarjottava talvelu, ohjaajana taiteilija, luonto- tai eläinlähäisen toiminnan ohjaaja

Vammaistalvelulain tai kehitysvammaisten erityishoitolain mukaista talvelua

- vammaistalvelulain mukainen päivätoiminta tai "muu talvelu",
- Kehitysvammalain §2 §:n 3. kohdan mukainen kuntoutus tai 10. kohdan mukainen "muu toiminta"
- taiteilija työskentelee vammaisten ihmisten kuntouttavassa päivätoiminnassa ja ohjaa ryhmää tai yksilöä

Kotitalvelun tukitalvelua

- sosiaalista kanssakäymistä edistävä talvelu, mainitaan laissa kotitalvelun tukitalveluna
- taiteilija voi tehdä kotikäyntejä esimerkiksi omaishoitoperheeseen

Lastensuojelun avohuollon tukitoimenpide (LsL 36 §)

- taiteilija ohjaa lasta/nuorta taiteen tekemisessä joko yksilönä, ryhmässä tai perheessä"

Kooste: Seppänen, Behm & Taipale. [Näkökulmia kulttuurin etiikkaan ja laatuun sosiaali- ja terveystalveluissa](#). Kaakkois-suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisuja, työpäperi 1:18

Pirkanmaa **2021**

Strategiat, suunnitelmat ja suositukset

Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset tulevat jatkuvasti näkyvämmiin esille osana terveyden ja hyvinvoinnin kehittämistä sekä sosiaali- ja terveystalouden järjestämistä. Valtakunnallisia suosituksia, mainintoja ja tavoitteita on lisätty niin lakeihin, niiden perusteluihin kuin suosituksiin, strategioihin ja mallikirjauksiin.

Mm.

- [Hyvinvointia ja terveyttä edistävä taide- ja kulttuuritoiminta maakunta- ja sote-uudistuksessa](#) (alueuudistus.fi 21.5.2018)
- Ministeri Saarikon ja ministeri Terhon suositus taide- ja kulttuuritoiminnasta osana sosiaali- ja terveystalouden järjestämistä (valmistuu joulukuussa 2018)
- [Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025](#)

• [Taide ja kulttuuri osana alueiden kehitystä; Näkymä vuoteen 2025](#)

- Kuntien kulttuuritoimintatilan perustelut
- Järjestäjän käsikirja

Pirkanmaa 2021

Vaikutukset yksilöön ja organisaatioon

Taiteella ja kulttuurilla on merkittävä käyttöarvo maakunnan ydintoiminnassa:

- sillä on tutkimuksellisesti todennettua vaikuttavuutta osana terveys- ja sosiaalipalveluita
- sillä on tutkimuksellisesti todennettua ennaltaehkäisevää vaikutusta
- se lisää positiivista asiakaskokemusta ja – mielikuvaa
- se lisää henkilökunnan sitoutumista, empatiaa ja on rekrytoinnin vetovoimatekijä
- se lisää organisaation muutoskyvykkyyttä

Taiteella ja kulttuurilla on vaikutuksia sellaisenaan, taiteena, mutta myös välinearvoa sekä yksilöille että organisaatiolle. Kulttuurihyvinvoinnin menetelmällisin keinoin voidaan tukea esim. työ- ja toimintakykyä tai lisätä osallisuutta ja vähentää yksinäisyyttä.

Taiteen ja kulttuurin vaikutuksista on laajasti tutkimusta ja koosteita:

- Taiteen ja hyvinvoinnin yhteyksien kehittämisen ja viestinnän verkosto [Taikusydän](#).
- Taidetta julkisena palveluna tutkivan strategisen tutkimuksen Arts Equal –hankkeen [suositukset ja koosteet](#)
- Sitran koosteet:
 - [Näkökulmia taiteen ja kulttuurin terveysvaikutuksista](#)
 - [Näkökulmia taiteen ja kulttuurin sosiaalisen hyvinvoinnin vaikutuksista](#)
 - [Näkökulmia taiteen ja kulttuurin vaikutuksista oppimiseen](#)

Pirkanmaa **2021**

IV Nykytila, toimintaympäristö ja palveluiden tarve

Suomen paras

11.12.2018

18

www.pirkanmaa2021.fi

www.pirkanmaa2021.fi

[@pirkanmaa2021](https://twitter.com/pirkanmaa2021)

Pirkanmaa 2021

Pirkanmaan kulttuurihyvinvointisuunnitelma

”Kesäkuussa 2017 hyväksytty [Pirkanmaan kulttuurihyvinvointisuunnitelma](#) tukee Pirkanmaan alueellisen hyvinvointikertomuksen (2017- 2020) toimeenpanoa samalla tavoin kuin aiempina vuosina tehdyt ravitsemussuunnitelma ja terveysliikuntasuunnitelma.

Suunnitelman tavoitteena on lisätä taiteen ja kulttuurin käyttöä osana sosiaali- ja terveydenhuollon hoito- ja asiakastyötä. Niin ikään Pirkanmaalla halutaan koota kulttuurihyvinvoinnin palveluja yhteen ja lisätä kulttuurihyvinvoinnin koulutusta ja tutkimusta. Suunnitelman tavoitteena on myös mahdollistaa taiteen ja kulttuurin ammattilaisille vakaammat työolot.

Suunnitelman tavoitteena on edistää tavoitteellisesti kulttuurin ja taiteen keinoilla alueen asukkaiden hyvinvointia. Sen avulla halutaan tehdä mahdolliseksi kulttuuristen oikeuksien

toteutuminen kaikille pirkanmaalaisille ja tukea hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamista. Suunnitelmalla edistetään yhdenvertaista mahdollisuutta osallistua kulttuuri- ja taidepalveluihin sekä kehittää ja toteuttaa itseään ja yhteisöään taiteen ja kulttuurin keinoin. Suunnitelmassa pidetään tärkeänä myös kulttuurihyvinvointipalvelujen monimuotoisuutta.

Suunnitelman perusteella jokaisella pirkanmaalaisella tulisi olla mahdollisuus osallistua taiteeseen ja kulttuuriin vähintään 100 minuutin ajan viikossa. Suunnitelmaan on kirjattu myös prosenttiperiaate, jonka mukaa osa rakennushankkeen määrärahasta käytetään taiteeseen.”

Kuntien kulttuuritoimien järjestämä palvelu on hyvin vaihtelevaa sisällöltään ja mittakaavaltaan

Kulttuurisote-hankkeessa tehtiin kartoitus Pirkanmaan kuntien kulttuuripalveluiden yhteistyöstä sosiaali- ja terveystalveluiden kanssa haastatteleamalla kuntien kulttuurivastaavia.

Kulttuurihyvinvointi on kunnille uusi näkökulma, vaikka itse sisältöä on tehty vuosia tai vuosikymmeniä. Väestöryhmien tavoittaminen, tunnistaminen ja yhteistyön laajentaminen terveyden ja hyvinvoinnin kentälle on kohtuullisen uutta useimmille Pirkanmaan kunnille. Pirkanmaan kulttuurihyvinvointisuunnitelma (2017) on luonut ja vahvistanut kulttuurihyvinvoinnin edistämistä kunnissa merkittävästi. Se on ollut tiedon leviämisen, voimaantumisen ja strategisen suunnannäyttämisen väline, joka on esimerkillään sekä velvoittanut kulttuuritoimijoita että vahvistanut kulttuurin oikeutusta kunnan toiminnan monivaikutteisena osana.

Sosiaali- ja terveystalvelujen asiakkaille suunnatun toiminnan volyymit vaihtelevat kunnissa erittäin paljon, nollasta satojen tuhansien eurojen vuosittaiseen budjettiin. Toiminnan laajuutta ei kuitenkaan aina tiedetä, sillä toiminta hajautuu kulttuuritoimen eri puolien sekä muiden toimijoiden, kuten järjestöjen, vapaaehtoisten, seurakuntien välille. Volyymissa vapaaehtoisten ja järjestöjen rooli on tärkeä, erityisesti pienissä kunnissa.

Kuntien kulttuuritoiminnan rakenteet ja toimintamallit poikkeavat toisistaan. Osa kunnista tuottaa aktiivisesti itse toimintaa, osa taas suuntaa yleisen kulttuuritoimen resurssit järjestöjen kautta. Sosiaali- ja terveystalveluihin suuntautuvassa toiminnassa kulttuuripalveluiden merkittävä rooli on eritoten olla kulttuurialaa syvällisesti tunteva välittäjä. Ilman kulttuurialan ammattilaista ei sote-yksiköihin uskalleta tai osata hankkia tavoitteellista, monitaiteista tai muuten haastavaa toimintaa.

Maakunnan tarjoama asiantuntijatuki pystyy jatkossa todennäköisesti tukemaan ja nopeuttamaan kuntien kulttuurihyvinvointityötä. Maakunnan kannalta keskeinen tarve on ohjata kehittämistyötä organisoidumpaan ja tavoitteellisempaan suuntaan, jotta jokaisen kunnan yhdyspinta ei olisi erilainen. Samalla on kuitenkin haasteena, etteivät kunnat ryhdy osaoptimoimaan ja purkamaan nykyisiä sosiaali- ja terveystalveluihin tuotettuja palveluita ainakaan suuressa määrin. Työnjaon ja roolien kirkastaminen on tehtävä vähitellen.

Kuntien toimijat ja toimintamallit kulttuurihyvinvoinnissa ovat moninaisia

Pirkanmaa 2021

Kunnissa käytössä olevia toimintamalleja ja –tapoja:

- Kulttuuritoimi ulkopuolisten palveluiden tilaajana, sote-yksikkö asiakkaana (esiintyjät, ryhmätoiminta, tavoitteellinen ryhmätoiminta/taideterapia)
- Kulttuuritoimi kouluttaa sote-ammattilaisia kulttuurisissa menetelmissä, sote-yksikkö hyödyntää henkilökuntaansa
- Kulttuuritoimi ja peruspalvelut kustantavat yhdessä räätälöidyn palvelun, tilaus ulkopuoliselta (tavoitteellinen ryhmätoiminta)
- Kulttuuritoimi maksaa kuljetuksia liikuntarajoitteisille kulttuuritapahtumiin/ryhmiin
- Kulttuuritoimi maksaa järjestöavustusta (esiintymiset, kaveritoiminta)
- Kulttuuritoimi tarjoaa tilat ja tiedotuksen, järjestö organisoii ja maksaa (yleisötapahtumat, kohdennetut avoimet tapahtumat)
- Kansalaisopisto järjestää omalla rahoituksellaan kursseja erityisryhmille (kehitysvammaisten taideryhmät)
- Ei sote-sektorille suuntautuvaa toimintaa

Nykyisissä sote-palveluissa kulttuuri on monikanavarahoitettu piilotoimiala

Sote-palveluiden sisällä tapahtuvaa kulttuuritoimintaa ei tilastoida tai seurata kattavasti. Sen sisältö ja laajuus on selvitettävissä vain yksikkö- tai osastotasolla. Tämän selvittäminen rajattiin hankkeen ulkopuolelle.

Valtakunnallisten esimerkkien valossa kulttuurilla ei useimmiten ole sosiaali- ja terveystaloudessa omia budjettirivejä, joilta rahoitettaisiin taide- ja kulttuuritoimintaa. Toimintaa järjestetään osana hyvää hoitoa ja arvokasta arkea. Se nähdään osana ydinpalvelujen laatua ja asiakaslähtöistä tarjontaa sekä asiakaskokemusta. Joillakin yksiköillä ja toiminnoissa on taide- ja kulttuuritoimintaan kohdennettua henkilöstö- tai kulubudjettia (esitykset, näyttelyt jne.), mutta tämä on ilmeisen harvinaista. Rahoitusta kootaan yleensä vaihtelevasti eri budjettiriveiltä, esimerkiksi asiantuntijapalvelut, muut hankinnat ja perustoiminnan kulut.

Henkilöstökuluja on sisällytetty henkilöstömitoituksen osana ainakin työikäisten palveluissa ja vammaispalvelujen päiväaikaisessa toiminnassa. Taide- ja kulttuuritoimintaan on budjetoitu myös erikseen esimerkiksi ikääntyneiden asumispalvelujen kulttuuripalvelujen tuottajia ja

vapaaehtoistyön koordinaattoreita. Lisäksi toimialatasoisia koordinaattoreita tai taiteilijoita on rahoitettu terveys- ja sairaalapalvelujen, perhe- ja sosiaalipalvelujen ja ikääntyneiden palvelujen ja kuntoutuksen toimialajohtojen henkilöstökuluista.

Tiloihin liittyvää taidetta, mukaan lukien asiakkaita osallistava taiteen tekeminen saa rahoitusta myös yksikötason kunnostus- ja korjausmenoista. Asiakkaat maksavat itse esimerkiksi retkiä ja maksullisia esityksiä palvelutaloissa.

Erillinen budjettirivi on taiteelle ja kulttuurille toteen käynyt riski. Kun kulttuuri- ja taide-sana näkyi, se voitiin helposti säästää turhana pois. Kulttuurin monikanavarahoitus on siten sekä syy että seuraus kulttuurin näkymättömyydelle sosiaali- ja terveystaloudessa.

Kooste %-periaatteen kärkihankkeiden keskustelusta (Ilkonen, Kleemola, Mäkinen, Rosenlöf) syksyllä 2018.

Kulttuurihyvinvointipalvelujen yksityiset tuottajat

Kulttuurihyvinvoinnin tuottajiin muodostuva yhdyspinta edellyttää alan ominaispiirteiden vuoksi yhteistyöhön perustuvaa toimintamallia.

Kulttuurihyvinvointipalvelujen hankinta edellyttää tuntemusta ja hankintaosaamista. Lisäksi vaikuttavuus edellyttää kulttuurin tuottajien ja sosiaali- ja terveyspalvelujen ammattilaisten yhteistyötä.

Toimintamallien kehittyminen pitkälti riippuvainen siitä, miten sote-palvelut jatkossa järjestyvät: mitä palveluita, kenelle, kuka ostaa ja hankkii, välittäjä rakenteet

Yhteistyötä tarvitaan myös alan ominaispiirteiden takia. Kulttuurihyvinvoinnin tuottajilta vaaditaan erityisosaamista ja kouluttautumista, mutta ala on silti matalakatteinen ja ansiotaso on matala. Lisäksi ammattikunnan kiinnostus ja arvot ovat yleensä tiiviisti asiakasrajapinnassa ja -hyödyssä, ei liiketoiminnassa tai sen kehittämisessä. Yksinyrittäjyys (toiminimi),

osuuskunnat ja yhdistykset ovat toimintamuotoja, mutta alalla on liikehdintää yhteisten alustojen muodostamiseksi. Yksittäisenkin toimijan toiminta koostuu yleensä monista eri palvelualueista, kuten opetuksesta, kiertueista, kursseista ja osallistavan taiteen palveluista.

Nykyisellään kulturihyvinvoinnin palveluita hankitaan pitkälti sirpalerahoituksella, ja ne ovat pitkälti hankkeita, pilotteja ja apurahaprojekteja. Alalla ei myöskään ole yleisavustuksen kaltaista jatkuvaa tukea. Alan institutionaalinen kapasiteetti on yleisesti ottaen ohut. Tämän vuoksi yhdyspinta kulttuurihyvinvointipalvelujen tuottajiin rakentuu yhteistyösuhteina. Kulttuurihyvinvointipalvelujen markkinoiden syntyminen ja kehittyminen esimerkiksi valinnanvapauden osalta edellyttää aktiivisuutta maakunnalta

Pirkanmaa **2021**

V Kyvykkyydet tiekartan pohjana

Suomen paras

11.12.2018

24

www.pirkanmaa2021.fi

www.pirkanmaa2021.fi
@pirkanmaa2021

Kulttuurihyvinvointi maakunnan kyvykkyytenä

Pirkanmaa 2021

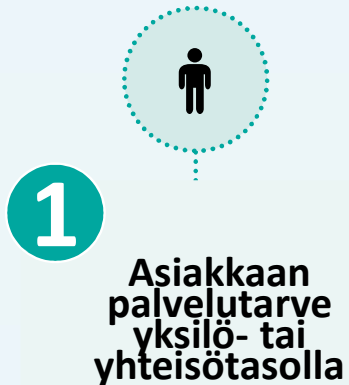
www.pirkanmaa2021.fi

[@pirkanmaa2021](https://twitter.com/pirkanmaa2021)

Pirkanmaa 2021

Kyvykkyys tunnistaa ja määrittää asiakkaan *tai organisaation* tarve

- Indikaatiot kulttuurihyvinvointipalveluille yksilötasolla/yhteisön tasolla/palvelun tasolla
 - a) kulttuurisina perusoikeuksina
 - b) vaikuttavana so-, te- tai kotouttamispalveluna
 - c) ennaltaehkäisevänä hytenä
 - d) Asiakaskokemuksen osana
 - e) Toiminnan muutoksen tapana
- Yksilön tarpeet huomioiva asiakastietomalli
 - esim. Elämänpuu osaksi asiakastietoja

Pirkanmaa **2021**

Kyvykkyys tuottaa kulttuurihyvinvointipalveluita

2

Palvelun
tuottaminen ja
palveluympäristö

- Kulttuuristen menetelmien käyttö hoiva- ja hoitotyössä
 - Kulttuuristen menetelmien osaamisen kartoitus
 - Kulttuuristen menetelmien koulutus
 - Mahdollistavat tilat, välineet ja henkilöstöresurssit
 - Kulttuurisuunnitelma tai -vuosikello
- Palvelujen hankinta
 - Palvelutarjotin kuntien, järjestöjen, kulttuuritoimijoiden ja yritysten palveluista tai omana sisäisenä palveluna
 - Kulttuuripalveluiden hankintaosaaminen
 - Rahoitus ja/tai yhdyspintasopimus
 - Vapaaehtoistyön organisointi

Suomen paras

Pirkanmaa **2021**

Kyvykkyys järjestää kulttuurihyvinvointipalveluita

3

Palvelun
järjestäminen

- Strategia
- Suunnitelmat
 - Kulttuurihyvinvointisuunnitelma
 - Hyvinvointikertomus
 - Muut erityissuunnitelmat
- Palvelukuvaukset, palveluiden järjestämissuunnitelma
- Ohjausjärjestelmä riippuen siitä, *ohjataanko velvoitetta, suositusta vai kilpailutekijää*

Pirkanmaa **2021**

Kyvykkyys mahdollistaa kulttuurihyvinvointia

4

**Rakenteellinen
kehittäminen**

- Kuntien tukeminen kulttuurihyvinvoinnissa
- Palvelutuotannon synnyn tukeminen
- Tilojen käyttöperiaatteet
- Kulttuuriympäristöjen hoito ja kaavoitus
- TKI: Sote, luovat alat
- Hankkeiden tuki

Suomen paras

11.12.2018

29

www.pirkanmaa2021.fi

www.pirkanmaa2021.fi

[@pirkanmaa2021](https://twitter.com/pirkanmaa2021)

Kyvykkyys vaikuttaa kulttuurihyvinvoinnin verkostoissa ja ylläpitää verkostoja

5

Verkosto-
johtaminen ja
alueellinen
ekosysteemi

- Kulttuurin verkostot
 - Kuntien kulttuurivastaavien verkosto
 - Kulttuurialan free-kentän verkostot
 - Kulttuurialan kehittäjien verkostot:
Kulttuurivoorumi
- Kulttuurihyvinvoinnin verkostot: Kultu
- Hyte-verkostot
- Käyttäjäverkostot/foorumit, esim.
vanhusneuvosto, nuorisovaltuusto
- Vaikuttajaverkostot

Pirkanmaa 2021

Suomen paras

Pirkanmaa 2021

Kyvykkyys yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen

6

Yhteiskunnallinen
vaikuttavuus ja
näkyvyys

- Näkyvyys ja löydettävyys
 - Perinteinen media ja sosiaalinen media
 - Palvelutarjottimet, palveluohjaus
 - Esittelyt, esitteet
- Poliittinen vaikuttaminen
- Hallintoon ja ministeriöihin vaikuttaminen
- Koulutukseen vaikuttaminen
- Tutkimukseen vaikuttaminen

Suomen paras

11.12.2018

31

www.pirkanmaa2021.fi

www.pirkanmaa2021.fi

[@pirkanmaa2021](https://twitter.com/pirkanmaa2021)

Pirkanmaa **2021**

VII Tavoitteiden reunaehdot ja taustat

Suomen paras

11.12.2018

32

www.pirkanmaa2021.fi

www.pirkanmaa2021.fi

[@pirkanmaa2021](https://twitter.com/pirkanmaa2021)

Pirkanmaa 2021

Kulttuurin indikaattorit (Kuva, hyte-kerroin, hyvinvointikertomus)

Kuva-mittaristossa ei ole suoraan kulttuuria koskevia muuttujia. Kulttuuripalvelut eivät ole maakunnan suoria tehtäviä. Kulttuuripalveluiden vaikutukset, esim. kulttuurin harrastaminen ja kulttuuri osana hoivaa ja hoitoa ovat kuitenkin taustalla monessa mitattavassa kohteessa, kuten yksinäisyys ja asiakastyytyväisyys.

Kuntien hyte-kertoimen luonnoksessa (18.4.2018) ei ole kulttuuria koskevia indikaattoreita. Hyte-kertoimen saatteessa todetaan puuttumisen syyksi, ettei soveltuvia indikaattoreita vielä ole. On todennäköistä, että kulttuurin TEA-viisarin valmistuttua 2019 sieltä poimitaan kulttuurihyvinvoinnin prosessi-indikaattoreita. Hyte-kertoimen tulosindikaattorit ovat yleisiä huono-osaisuutta ja negatiivista terveyskäyttäytymistä koskevia mittareita, eikä niihin sisälly minkään toimialan erityisiä indikaattoreita.

Alueellisen hyvinvointikertomuksen minimimitietosisältöehdotuksessa (11.10.2018/THL/Tapani Kauppinen) on viisi kulttuurihyvinvointia koskevaa indikaattoria. Lisäksi lyhyellä ja pitkällä aikavälillä lisättävissä mittareissa on kaksi ehdotusta.

Kulttuurin TEA-viisari

Mittari on kehitteillä ja tulossa tuotantoon syksyllä 2019. On todennäköistä, että siinä kerättäviä tietoja lisätään kunnallisiin ja/tai alueellisiin hyvinvointikertomuksiin.

Pirkanmaan alueellinen hyvinvointikertomus

Pirkanmaan alueellisessa hyvinvointikertomuksessa 2017-2020 on kulttuuria koskevia kirjauksia, toimenpiteitä ja indikaattoreita. Valmisteilla olevassa hyvinvointikertomuksessa (25.10.2018) ehdotetaan lisättäväksi kulttuuripalvelujen käyttöä ja väestöpeittoja koskevia indikaattoreita.

Pirkanmaa 2021

Kulttuurin valvonta sosiaali- ja terveystalveluissa

Aluehallintovirasto on valvonut kulttuuristen oikeuksien toteutumista ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia osana prosessejaan sekä ottanut kantaa taiteen ja kulttuurin ammattilaisiin sosiaali- ja terveystalvelujen tuottajina. Käytännöt ovat kuitenkin vakiintumattomia.

Avin palvelutuottajiin kohdistuvassa valvonnassa kulttuuria on seurattu vaihtelevasti: osa valvontaviranomaisista on sisällyttänyt kulttuuritalvelut osaksi asumistalvelujen arviointia, osa ei. Viime aikoina on käyty keskusteluja on käyty mm. yksikkötasaisen kulttuurisuunnitelman olemassaolon ottamisesta mukaan asumistalvelujen valvontasuunnitelmiin.

Sosiaalitalveluiden tuottajaehdoista on erilaisia tulkintoja. Osassa aveauista on edellytetty sosiaalihuoltolain mukaisia pätevyyyksiä myös taide- ja kulttuuritalvelujen tuottajilta. Kyse lienee tulkinta-eroista kulttuurihyvinvointitalvelujen luonteesta osana

sosiaali- ja terveystalveluita. Esimerkiksi käynnissä olevissa valinnanvapauskokeiluissa on pidetty selvänä, että ns. kevennetyt tuottajaehdot koskevat taide- ja kulttuuritalvelujen tuottajia niissä talveluissa, joissa taide- ja kulttuuritalvelu tuotetaan osana laajempaa sosiaali- ja terveystalvelua.

[Perustalveluiden arvioinnissa](#) yksi kulttuuritalveluita koskeva teema on taide- ja kulttuurilähtöiset hyvinvointitalvelut sosiaali- ja terveydenhuollossa. Siinä todetaan, että taide- ja kulttuurilähtöisiä talveluja on käytetty sosiaali- ja terveysalalla useita kymmeniä vuosia. Taide- ja kulttuurilähtöisten hyvinvointitalvelujen tarjonta sosiaali- ja terveydenhuollossa vaihtelee kunnittain. Noin joka kolmannessa vastaajakunnassa on luotu rakenteita taiteen ja kulttuurin soveltavaa käyttöä varten. Kunnat ovat itse seuranneet mm. Elämänpuun käyttöastetta kotihoidon asiakkailla.

Pirkanmaa 2021

Musiikinkäyttöluvat ja tekijänoikeusmaksut

Kunnilla on nykyisellään käytössä Kuntaliiton keskitetysti neuvottelema musiikinkäyttölupa, joka kattaa merkittävän osan toiminnasta myös sosiaali- ja terveystalouksissa. Maakunnat tulevat tarvitsemaan sopimuksia musiikin käytöstä. Teosto ryhtyy edistämään asiaa, kunhan maakuntalait tulevat hyväksyviksi.

Kaikki kunnan järjestämät tapahtumatkaan eivät mene kuntasopimukseen. Yksityiset laitokset ovat luonnollisesti sopimuksen ulkopuolella, liikelaitokset, jne. Tahot hakevat tarvitsemaansa käyttöön sopivat luvat, esim. Musiikki päiväpalvelutoiminnassa. Kuntasopimukseen ei sisälly mm. seuraavat asiat:

P. Kunnalliset yhtiöt ja liikelaitokset

Kunnan liikelaitosten ja Kunnan kokonaan tai osittain omistamien yhtiöiden (kuten kunnalliset kehitysyhtiöt, yhtiötetyt sairaanhoitopalvelut, kuntakonserni ja siihen kuuluvat yhtiöt) musiikin käyttö.

Q. Ulkopuolisen järjestämät tapahtumat Kunnan tiloissa

Tapahtuma tai Konsertti, kun Kunnan hallitsemassa tilassa toimeenpantavan tapahtuman tai Konsertin järjestäjä tai tuottaja on muu osapuoli kuin Kunta.

R. Yhteistoiminnassa järjestettävät tilaisuudet

Tapahtuma tai Konsertti, jonka Kunta järjestää tai tuottaa yhteistoiminnassa ulkopuolisen tahon kanssa.

Mm. näitä lupia ovat hakeneet ne tahot, jotka eivät ole kunnallisia palvelutalo- tai hoivalaitostoimijoita:

Musiikki päiväpalvelutoiminnassa

<https://www.teosto.fi/kayttajat/hinnastot/336>

Musiikki hoivalaitoksessa

<https://www.teosto.fi/kayttajat/hinnastot/2340>

Tapahtumalupa

<https://www.teosto.fi/kayttajat/hinnastot/1464>

Lähde: Teosto

Pirkanmaa 2021

Asiakastietomalli ja kirjaaminen

Kulttuuristen tarpeiden kartoittamiselle ja kulttuuripalveluiden kirjaamiselle ensisijainen tarve on pitkäaikaisissa, ympärivuorokautisissa hoidon ja hoivan palveluissa, mukaan lukien kotihoito. Kerättyä tietoa voidaan käyttää kulttuuritoiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa sekä seurannassa ja valvonnassa.

Elämänhistorian ja kulttuuriset mieltymykset tunnistavia alkukartoituslomakkeita tai -malleja mm. Tampereella kehitetty Elämänpuu, joka on levinnyt käyttöön eri puolille maata. Haasteena on ollut kuvamuotoisen dokumentin liittäminen tietojärjestelmiin. Eri palvelutuottajat kehittäneet/kehittämässä omia malleja tähän tarkoitukseen.

Kulttuurin kirjausten kehittäminen on ollut kulttuurisen vanhustyön AILI-verkoston keskeinen työkohte. Kulttuurin kirjaamisesta RAI:ssa on tulossa selvitys loppuvuodesta 2018. Kirjaamisesta oli syksyllä 2018 valtakunnallinen kiertue, joka kävi myös Tampereella. Myös Gerilife:ssä on tiettävästi tehty kulttuurikirjauksia kuten myös Pegasoksessa. Järjestelmiin kirjataan sekä toiminnan sisältöjä että vaikutuksia. Tarvetta olisi saada myös ikäihmisen oma välitön kokemus mukaan kirjaukseen esim. kuvallisena datana tai hymynaamapalautteena, joka on käytössä mm. Helsingin kaupungin kotipalvelussa.

Lähde: Kulttuurisen vanhustyön AILI-verkosto ja Tampereen kaupunki.

Pirkanmaa 2021

Kulttuuri henkilökohtaisessa budjetissa ja asiakassetelissä

STM:n tulkinnan mukaan asiakasseteli voisi sisältää kulttuuripalveluja mikäli ne on myönnetty sosiaalihuoltolain mukaisena sosiaalipalveluna. Laissa on myös annettu mahdollisuus maakunnille laajentaa asiakassetelin käyttöä esim. omaishoitajan vapaan toteuttamiseen. Tässäkin voisi olla mahdollisuus hyödyntää kulttuuripalveluja. Henkilökohtaisen budjetin käyttö kulttuuripalveluihin on mahdollista samoin silloin, kun se myönnetään sote-palveluna. Selkein käyttökohte on päivä- ja virkistystoiminta, mutta mahdollisuuksia on myös mm. sosiaalisessa kuntoutuksessa. Valinnanvapautta tultaneen käyttämään myös kuljetus- ja avustajapalveluihin, joiden avulla osallistutaan avoimeen kulttuuritoimintaan.

Uudenmaan valinnanvapauskokeilussa kulttuuripalveluita on jo myönnetty sosiaalihuoltolaista toimintakykyä tukevana toimintana. Henkilökohtaisesta budjetista on kokeilussa toteutettu mm. kotiin vietyä taideopetusta.

Kulttuurin käyttö laajemminkin olisi mahdollista, mutta palvelutuottajia on vähän, eikä heillä ole ei tottumusta palvelusetelitoimintaan. Samoin kuntien työntekijöille on ollut vierasta, että kulttuurikin voisi olla päivätoimintaa, vrt. helmien pussittaminen. Asiasta tarvitaan koulutusta ja tietoiseksi tekemistä. Asiakaskin on ymmällään, mikä on mahdollista. Palveluehtoina on ollut y-tunnus, ennakkoerintärekisteri ja sitoutuminen palvelukuvauksiin. Suunnitelluissa vv-kokeiluissa kulttuurilla pyritty monipuolistamaan palvelutarjontaa myös mm. Varsinais-Suomessa ja Pohjanmaalla.

Kulttuurihyvinvointipalveluiden tarjonnan syntyminen on riippuvainen tuottajaehdoista ja markkinoiden syntymisen ohjauksesta. Alan toimijat yleensä pieniä ja riskinkantokyky on pieni. Myös suurimmilla kunnilla on osaamista ja kiinnostusta tuottaa ao. palveluita, mutta laki ei tätä mahdollistane.

Taide tiloissa

Kuntien taidekokoelmista merkittävä osa on sosiaali- ja terveystalvaeluiden tiloissa. Tässä vaiheessa käsitys on, että kunnan taidekokoelmaksi luetteluitujateoksia ei tulkittane sosiaali- ja terveystalvaeluihin liittyväksi irtaimeksi. Tietyissä tapauksissa, jos taide on hankittu suoraan tiettyä yksikköä varten tai sote-yksikön rahoilla, voi omistusoikeus olla muu kuin edellä mainittu, mutta tämän selvittämiseksi ei ole resursseja. Pirkanmaalla lisäksi sairaanhoitopiirillä on merkittävä taidekokoelma.

Maakunnan näkökulmasta kuntien taideteokset ovat yhdyspinta, jossa kunta tarjoaa taidetta asukkailleen maakunnan tiloissa. Tämä voidaan hoitaa vastaavalla yhdyspintasopimisella kuin muutkin kunnan ja maakunnan jakamat tehtävät. Asiaa selvittää valtakunnallisesti Museoliitto. Joillakin tahoilla on ollut toivetta tehdä taiteesta maakunnalle maksullinen palvelu.

Toistaiseksi kunnat omistavat ja huolehtivat taideteoksista kuten ennenkin. Taideteosten luettelointi tai luettelointien päivitys on kuitenkin suositeltavaa, jotta teoksista säilyy tieto ja kontrolli. Samoin teosten tulevaisuus on viestittävä

selkeästi, jotta vältytään ylilyönneiltä epäselvässä tilanteessa. Kun maakunta aloittaa toimintansa kunnat omistavat sote-kiinteistöt ja maakunta vuokraa kunnilta kaikki käytössä olevat sote-kiinteistöt. Taide on tällöin edelleen kunnan omistamissa tiloissa, mutta maakunnan/ maakuntien tilakeskuksen kanssa tehtävissä vuokrasopimuksissa kannattaa sopia myös taiteeseen liittyvä vastuu. Siirtymäkauden jälkeen kiinteistöissä siirrytään markkinoille. Maakunta/maakuntien tilakeskus voi luopua kunnan kiinteistöjen vuokraamisesta tai jatkaa niiden käyttöä.

Kunnat voinevat tehdä kohdennettuja deponointisopimuksia tai laajempia yhdyspintasopimuksia taideteosten pitämisestä entisissä kiinteistöissä tai sijoittamisesta uusiin kiinteistöihin sekä maakunnan liikelaitoksen tai yksityisten palvelutuottajien kanssa. Palvelutuottajat, yksityiset tai julkiset voivat myös itse hankkia tiloihin taidetta. Tällöin syntyvät kaksien kokoelmien tai tarpeettomien kokoelmien tilanteet on neuvoteltava yhdessä.

Pirkanmaa 2021

Pirkanmaa 2021

Hankinta ja kuntien oikeus tuottaa palveluita

Kulttuurihyvinvointipalvelujen hankkiminen poikkeaa jossain määrin muista palveluhankinnoista. Kuntatasolla hankinnat ovat yleensä olleet pienhankintoja, jolloin kilpailutuskäytäntöjä ei ole syntynyt. Kulttuuri- ja taidetoiminnan laatu eroaa sote-palveluiden laatumääritelmästä, vaikuttava palvelu edellyttää yhteistyötä sote-palvelutuottajan kanssa, esim. parityöskentelyä. Takuu on tekemässä hankintaohjetta.

Kulttuurihyvinvointipalveluista merkittävä osa tulee yhdyspinnoilta, kuten kunnilta ja hankkeista. Näiden reunaehdot, kuten vastuut ja velvollisuudet on määriteltävä maakunnan myötä yleisemmällä tasolla. Erityisesti kunnan asema sekä yhdyspintatuottajana että maksullisena palvelutuottajana on selvennettävä. Oletukseksi on muodostunut, että kunta saa tuottaa kulttuuripalveluita myös sosiaali- ja terveyspalveluiden

sisällä sekä valikoida ne palvelutuottajat, joiden kanssa haluaa toimia. Kunnan tuottamat kulttuuripalvelut eivät kuitenkaan saa syrjiä asiakkaita. Esimerkiksi kunta voi valita mille yksiköille palveluita tuottaa, mutta ei voi valikoida omia kuntalaisiaan yksittäisen yksikön tai palvelun sisällä.

Oletettava tulkinta on, että kunta saa toimia alihankkijana, koska ei tällöin myy sosiaali- ja terveyspalveluita, vaan kulttuuripalveluita. Sen sijaan kulttuuripalvelut, jotka hankintaan yksilölle *sosiaali- ja terveyspalveluna* asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin avulla, eivät voisi olla kunnan tuottamia.